

ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Порушення авторських і суміжних прав – це вияв загального об'єкта адміністративного правопорушення – всього того, на що воно посягає: суспільні відносини, що охороняються адміністративним правом, майнові і особисті немайнові права фізичних та юридичних осіб, правопорядок. Прийнято розрізняти, що є загальним об'єктом – «сукупність суспільних відносин, які охороняються законодавством про адміністративні правопорушення» [1, с.163]. З приводу такого формулювання варто зауважити, що, не заперечуючи принципово проти відносин, що охороняються адміністративним правом, ми категорично проти терміна «сукупність» і ось чому. Право завжди системне, тому й дозволяє робити певні узагальнення, висновки, моделювати засоби адміністративного впливу на ці відносини у залежності від їх значення та правової характеристики. Сукупність лише відображає певну архаїчну множину. Тому ми вважаємо, що загальним об'єктом адміністративного правопорушення є система відносин, що охороняються адміністративним законодавством.

З огляду на це, загальним об'єктом адміністративного правопорушення авторського права і суміжних прав є встановлена законом система використання цих прав.

Під родовим об'єктом розуміється група однорідних або тотожних відносин, що охороняються адміністративним правом. До них відносимо саме авторські права і права суміжні. Іншими словами, йдеться про два інститути права. Безпосереднім об'єктом складу адміністративного правопорушення, що змодельоване у ст. 51-2 КпАП, є конкретні суспільні відносини, яким завдається шкода і які поставлені під охорону цієї статті. Як вказується у цій статті, такі є об'єкт права інтелектуальної власності: літературний чи художній витвір, їх виконання, фонограма, передача організацій мовлення, комп'ютерні програми Розберімося більш детально.

Загалом витвір розглядається як результат творчої діяльності людини, що підлягає правовій охороні (оприлюднений або ні, завершений чи ні, незалежно від призначення, жанру, обсягу, мети). Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено у ст. 8 перелік можливих творів об'єктів авторського права, а в ст.1 наведено деякі легальні визначення:

– *аудіовізуальний твір* – твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серій послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайд-фільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними) неігровими чи ін-

шими (ч.2 ст.1 Закону). На наш погляд, у такій редакції виявляється елементарна логічна підміна понять: замість розшифровки твору законодавець дав розшифровку його носіїв;

– *похідним твором* визнано твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів (ч.22 ст.1 Закону);

– *службовий твір* – твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем (ч. 34 ст.1 Закону);

– *твір архітектури* – твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо (ч.36 ст.1 Закону);

– *твір образотворчого мистецтва* – скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у тому числі сценічного) дизайну тощо (ч.37 ст.1 Закону);

– *твір ужиткового мистецтва* – твір мистецтва (в тому числі художнього промислу), створений ручним або промисловим способом для користування у побуті або перенесений на предмети такого користування (ч.38 ст.1 Закону).

Очевидно, що часто закон пов'язує поняття «твір», «витвір» з його «носієм». Такий підхід зрозумілий з огляду на те, що більшість творів не можуть бути сприйняті інакше, ніж у єдності із їх носіями. Але ототожнювати зміст (твір) і форму (носії) не слід.

Під публічним виконанням розуміється подання за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передач в ефір чи по кабелях) у місцях, де присутні (чи можуть бути присутні) особи, які не належать до звичайного кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, присутні вони в одному місці і в той самий час або в різних місцях і в різний час (ч.28 ст.1 Закону).

Відтворенням вважається виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми у будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може читувати комп'ютер (ч.9 ст.1 Закону). *Фонограмою* визнається звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків (крім звуків у формі запису), що входить до аудіовізуального твору. Фонограми є вихідним матеріалом для виготовлення їх примірників (копій) (ч.41 ст.1 Закону).

Комп'ютерні програми – набори інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі,

придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах (ч.14 ст.1 Закону).

У тому разі, коли ці об'єкти поширюються з порушенням встановлених правил, вони визнаються контрафактними. *Контрафактний примірник твору*, фонограми, відеограми – це примірник, що відтворений, опублікований і (або) розповсюджуваний з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі – примірники захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав, зокрема з країн, в яких ці твори, фонограми і відеограми ніколи не охоронялися або перестали охоронятися (ч.15 ст.1 Закону). Таки чином, в Україні використовується універсальний принцип охорони об'єктів авторського права і суміжних прав.

На наш погляд, об'єкт правопорушень проти авторських прав і суміжних прав доцільно визначити як триступеневий: *загальний, родовий і безпосередній*. У межах робочого об'єкта необхідно розрізняти *видовий об'єкт*.

Загальним об'єктом правопорушень проти авторських прав і суміжних прав, є система суспільних відносин у сфері авторського права і суміжних прав що чинним законодавством підлягають правовій охороні адміністративним правом. При таких правопорушеннях завдається шкода не лише зазначеним відносинам, але й, певною мірою, всій сукупності суспільних відносин, що охороняються адміністративним правом. Це й визначає суспільну небезпеку таких правопорушень.

Родовим об'єктом зазначених правопорушень є авторські і суміжні права як система відносин, що складаються у результаті створення об'єктів авторського і суміжних прав і їх використання володільцями. Тому ми наполягаємо на тому, що, з огляду на значущість цих відносин та значне поширення їх порушень, на завдані державі і володільцям прав збитки, необхідно із ст. 51-2 КпАП виділити самостійний склад «Відповідальність за порушення авторських і суміжних прав».

Видовим об'єктом правопорушення авторських прав і суміжних прав є:

- відносини з приналежності майнових прав авторам і іншим володільцям;
- відносини щодо використання авторських прав;
- відносини з приналежності суміжних прав виконавцям, виробника фонограм, організаціям мовлення;
- відносини з використання суміжних прав виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення.

Безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення авторських прав і суміжних прав є окремі види об'єктів посягань. Вони адекватні правам.

Авторів, що в основному названі у ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права»: виключне право на використання твору; ви-

ключне право дати дозвіл чи заборонити використання твору іншими особами. При тому останнє включає у себе право: відтворення творів, публічне виконання і публічне представлення творів, публічну демонстрацію і публічний показ творів, будь-яке повторне публічне оприлюднення творів, переклад творів, переробки, адаптацію, аранжування та інші подібні зміни творів, включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій, розповсюдження творів, імпорт творів тощо. Очевидно, що порушення цих прав як посягання на безпосередній об'єкт має різні способи і різні наслідки.

Не менш важливим для притягнення до адміністративної відповідальності є питання про предмет правопорушень проти авторських і суміжних прав. Предмет такого правопорушення вказує на безпосередній зв'язок об'єкта із об'єктивною стороною та іншими елементами складу правопорушення. Він впливає на фактичні ознаки останнього, характер і ступінь його суспільної небезпеки.

Зазначимо, що у адміністративному праві питання про предмет адміністративних правопорушень, на наш погляд, досліджено значно менше, ніж у кримінальному праві. А чітке визначення предмета адміністративного правопорушення дає можливість правильно його кваліфікувати, відмежувати від інших подібних правопорушень, зрештою, – індивідуалізувати суб'єкта відповідальності [2, с.12]. Більше того, у тих випадках, коли предмет передбачено як ознаку складу адміністративного правопорушення, його встановлення є обов'язковим.

Достатньо часто предмет правопорушення визначається як річ матеріального світу, або речі, через вплив на які суб'єкт завдає шкоди об'єктові [3, с.103]. Таке розуміння має практичне значення з огляду на певну невідзначеність предмета правової охорони в авторському праві і суміжних правах: чи об'єкти, чи майнові права.

Не вдаючись до аналізу розгорнутої жвавої дискусії з приводу предмета правопорушення, особливо у кримінальному праві, ми пристанемо на одну із висловлених і найбільш аргументованих точок зору: предмет правопорушення – структурний елемент об'єкта злочину і тому самостійного значення не має. Так, В.С. Никифоров вважає, що предмет злочину співвідноситься із об'єктом не як частина неназваної єдності, розташованої зовні одна від одної, а як складова частина цілого із самим цим цілим, яке, крім предмета, включає у себе й інші елементи [4, с.130]. Але зв'язок об'єкта правопорушення і його предмета може бути різним. Предмет правопорушення або виступає у вигляді матеріального виразу (субстрату) суспільних відносин (для права інтелектуальної власності такими є саме майнові права), входить до його структури як речовий компонент; або нероздільно пов'язаний із суспільними відносинами і є обов'язковою передумовою чи свідченням їх існування і нормального функціонування [2, с.14]. Цей висновок, будучи екстрапольованим на адміністративне право і авторське право, дає нам можливість більш глибоко проникнути у сутність адміністративних правопорушень авторських і суміжних прав. Правопорушник посягає на об'єкт як носій, то це і є предмет. Майнові права

безпосередніх суб'єктів – є об'єкт правопорушення. Предмет правопорушення повинен бути матеріальним, речовим виявленням суспільних відносин, що охороняються законом.

Вельми цікавим є питання про ознаки предмета правопорушення: *фізичну, юридичну і соціальну*. Перша вказує на певні матеріально-речові властивості і розглядається як певне матеріальне явище об'єктивного світу. До таких відноситься носій, лише через який ми і можемо встановити приналежність майнових прав суб'єктам авторського права і суміжних прав. До юридичної ознаки слід віднести формалізацію цього предмета у диспозиції норми права. Інакше кажучи, предмет правопорушення безпосередньо повинен бути вказаний у законі або прямо випливати з його змісту. Соціальна ознака предмета правопорушення полягає у тому, що він нерозривно пов'язаний із суспільними відносинами як його об'єктом: виступає їх носієм або є умовою нормального функціонування суспільних відносин. Звідси ми можемо виділити види предмета правопорушення авторських і суміжних прав:

- ті, що є матеріальним виразом, субстратом матеріальних суспільних відносин і співпадають з їх предметом;
- ті, наявність яких або дотримання щодо них спеціального правового режиму є умовою нормального функціонування суспільних відносин;
- ті, відсутність яких є умовою нормального існування і функціонування суспільних відносин.

На підставі сказаного слід, очевидно, уточнити і предмет адміністративного порушення авторських та суміжних прав: таким є контрафактне введення у обіг матеріальних носіїв при піратстві чи використання витворів як ідей для протиправного отримання вигоди.

Список літератури: 1. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Бітяк, В.В. Богущкий, В.М. Парашук та ін. За ред. Ю.П. Бітяка. Х. 2. Панов Н.И. Понятие предмета преступления по советскому уголовному праву // Проблемы правоведения. Вып. 45. К., 1984. 3. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. М., 1980. 4. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву. М., 1980.

Надійшла до редколегії 11.09.02

О.І. Смотров

LOCATIO CONDUCTIO OPERARUM У РИМСЬКОМУ ТА СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Прагнення законодавця дати правову регламентацію найбільшому числу видових відносин, пов'язаних із наданням різноманітних послуг (медичних, юридичних тощо) знайшло своє відображення в проєкті нового ЦК України – главі 61, присвяченій договору про надання послуг [1]. Однак із повною впевненістю можна сказати, що це відображення і багатоміркової історії римської юриспруденції, яка раз зіштовхнувшись з існуванням подібних відносин, назавжди (про що свідчать перші цивільні кодекси Австрії, Німеччини) закріпила їх у формі *locatio conductio operarum*,